

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis Et Breviarii Romani

In quibus origo cuiusque Ritus, Causæ historicæ, vel mysticæ, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, Obligatio, & exquisitus Vsus, additis opportunè Decretis omnibus S. Rituum Congregationis, quàm breuissimè explicantur

Gavanti, Bartolommeo

Antverpiæ, 1646

De qualitate Paramentorum. XIX.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40214

alioquin Missa pertinet ad puritatem Virginis eiusdem, quæ purificari dicitur, & celebratur cum colore albo. Durandus autem lib. 3. cap. 18. anxiam Simeonis expectationem in hoc ritu significari tradit.

y In omnibus Processionibus.] Hoc est, in ijs quæ indicuntur ad Iubileum consequendum, vel pluuiam impetrandam, vel quid simile. nam in his casibus cum luctu & dolore est procedendum.

z Exceptis Processionibus sanctissimi Sacramenti.] Quæ colore albo adhibito fiunt, ratione allata in Festo eiusdem Sacramenti.

6 Nigro colore utitur Feria sexta in Parasceue, & in omnibus Officijs, & Missis Defunctorum.

Mortis est propriissimus color Niger apud omnes, Innocentius III. lococit. cap. 65. Acatij tempore erat hic ritus in vltu, ex lib. 1. Collectedan. Theodori Lectoris.

Regula verò in mutandis coloribus ea est, vt mutatio fiat in primis Vesperis Festi. Si autem Vesperæ non sint integræ, is color adhibendus est initio Vesperarum, qui congruit illi de quo dicitur Capitulum.

a In diebus solemnibus.] Nam in his color adhibendus est, qui congruit Festo vel Missæ post Processionem cantandæ.

b De Passione Domini.] Ad Missam de Cruce color Rubeus, vt sequatur qualitatem Festi principalis, in quo effusio Sanguinis Christi representatur; ad Missam verò de Passione Violaceus, vt respondeat Dominicæ de Passione, cum qua participat in titulo & sacramento mortis Christi.

c Pro quacumque necessitate, &c.] In his nouem casibus, & similibus, habent præcipuum locum luctus, afflictio, & pœnitentia.

Si Officium & Missa discordant, color Altaris sequatur Officium; vestitium autem Sacerdotis sit color Missæ conformis. quæ diuersitas accidere solet in Feria tertia Rogationum, & in Vigilijs infra Octauas. Pro Missa verò solemnè conuenit, vt pallium etiam Altaris concordet cum colore paramentorum Missæ: quod adnotauit rectè P. Ruz in suo Cerimoniali.

De qualitate Paramentorum. XIX.

1 In Officio Missæ Celebrans semper utitur Planeta super Albam.

Quæ de re suo loco, cum de alijs vestibus Sacerdotalibus, par. 2. tit. 1.

2 Si autem sit Episcopus, & solemniter celebret, super Dalmaticam & Tunicellam.

De his etiam, cum de vestibus Pontificalibus, par. 2. tit. 1.

3 Pluiali utitur^o in Processionibus, & Benedictionibus, quæ fiunt in Altari. Item in Officio^b Laudum, & Vesperarum, quando solemniter dicuntur. Eodem utiturⁿ Assistens Celebranti in Missa Pontificali.

Pontificali. Item quando Celebrans à post Missam Defunctorum facit in fine Absolutionem.

d *Pluuiali.*] Pluuiale & Cappa sunt idem, *Durand. lib. 2. cap. 1.* & forma quidem & vsus Pluuiialis similes sunt Cappæ, quam describit *Honor. in Gemma lib. 1. cap. 227.* Propria vestis, inquit, est Cantorum: & apud nos quoque Cantorum est Pluuiale, in *Carim. Episc. lib. 2. cap. 3.* in Vesperis à singulis ordinibus, inquit ille, portatur. Ergo Cappa hæc Honorij non est Casula, quæ solius Sacerdotis est, aut Diaconi, & Subdiaconi ad summum: contra coniecturam *Isidori lib. 15. Orig. cap. 12.* & contra *Duran. lib. 2. cap. 9.* qui volunt, Cappam esse Casulam. Sic autem describitur Cappa. Habet, inquit *Honor.* in supremo caputium, ad pedes pertingit, fimbrias habet, antè aperta manet. Et quis non videat hæc omnia conuenire Pluuiali tantùm? Cappa est, quia capit totum hominem. Cappam etiam rustici vocant, quod Latini Tugurium, *Duran. ait loc. cit.* Capannam rustici nostri; & Pluuiale quasi tugurium est contra pluuias, ideoque Pluuiale vocitatur. Imò verò apud laicos quoque Cappa ea dicebatur, vt nos vidimus ante paucos annos, quæ caputium habebat, ad differentiam mantelli, quod caputio caret. Cuius caputij vsus erat absque dubio ad tuendum caput tempore pluuiæ, sicut in itinere caputio Feltri vtimur. vnde & Pluuiialis laicorum Cappa ea dici poterat. Itaque modò Cappa Ecclesiastica cum caputio adhibita proprijsimè in Processionibus, extra Ecclesiam, caputio regens Sacerdotem, cum plueret, Pluuiialis nomen, vt opinor, est adepta. Impluua dicebatur vestis, qua Sacerdotes per

imbrem utebantur, ex *Varrone.* Pluuiale item quasi fluuiale dici potest; quia lineæ, quæ in ora anteriori sunt fluuij, seu flumina, à Græcis vocantur ποταμός.

Facile quoque accidere potuit, quòd *Ignatius Braccius Recinetensis (cuius laus est in Etymologys omnium vocum, Italicarum, Græcarum, Latinarum, & Hebraearum, quarum parat immensum opus)* postremò me monuit, à Plebe & Plebano (quem Piuiero vocauerunt Academici Florentini; & vulgò Piuano dicimus) additam esse vocem Italicam Piuiale, aut Pieniale, aut Piuiale, quod postremum Latinitate donantes appellauerunt Pluuiale. Ea enim vestis est in vsu frequentiori apud Parochos in Sacramentorum administratione. *Idem autem Honor. cap. 233.* concedit, Cappam deduci posse à Casula, id est, parua casa. Casulam antiquam fuisse scio valdè similem Pluuiali nostro, excepto caputio, & anteriori parte, quæ in Casula non erat aperta; vnde & reflectebatur Casula vtriusque super brachia Sacerdotis; & in eleuatione Hostiæ ideo posterior Casulæ pars, vt hodie, eleuatur, ad brachia Sacerdotis magis expedienda. Ambrosiani vestigium retinent amplioris antiquæ Casulæ, tam latæ quàm longæ; & nos, cum de Casula, ex antiquioribus eam indicabimus infra. Adde, quòd in *Ordine Romano in consecratione Episcopi* Ordinandus prima vice ante Ordinantem constituitur cum Cappa super Albam, Cingulum, & Stolum; certè non cum Cappa Episcopali, lanea ordinaria, quæ non adhibetur super Albam, & Stolum,

iam, sed cum Cappa, id est Pluuiali: secunda verò vice *ibidem* constituitur idem Ordinandus cum Planeta super Dalmaticam, Manicas, Sandalia, quæ consona sunt consecrationi Episcopi in Pontificali moderno. Ergo Cappa non est Casula, sed quasi Calula, & est Pluuiale. Vides cum forma simul & vsu antiquitatem? vide *Mysteria*, ex *Gemma loco cit.* 227. Hæc vestis conuersationem denotat, caputium verò supernum gaudium, quod est caput conuersationis, dicente Apostolo; *Nostra conuersatio in caelis est*: ad pedes pertingit, ob perseuerantiam: aperta manet ante, quia sanctæ conuersationibus æterna vita patet: in fimbrijs labor signatur. *Hæc Gemma*. Charitatem quoque significat Cappa, *ibidem cap.* 234.

Duran. loc. cit. in Cappa hac intelligi docet gloriosam corporum immortalitatem; vnde illa vumur in Festis maioribus. Et patent anteriores partes Cappa; quia corpora, inquit, facta spiritualia nullis animam obturabunt angustijs. *Ibidem* ipse vitur vocabulo Pluuiialis; ante quem apud alium auctorem non inueni hanc vocem.

e In Processionibus. Processio, quasi progressio, à procedendo in publicum, *Duran. lib. 2. cap. 10.* cuius origo, An à Purificatione beatæ Virginis cum Iosepho, Simeone, & Anna; vel certius, ex Historia Euangelica, à turbis in die Palmarum? *Tertullianus lib. 2. ad uxorem* meminit Processionum, & *Ambros. Sermones* 8. Aliæ verò sunt ordinariæ, vt in Festo Purificationis, in Dominica Palmarum, in Litanijs maioribus & minoribus, in Festo Corporis Christi, de quibus dicitur in proprijs Rubricis. Aliæ extraordinariæ, quæ auctoritate Episcoporum

fieri solent; quarum exempla multa refert *Duran. loco citat.* in his præferatur Crux cum luminibus; quorum auctorem faciunt S. Ioannem Chryostomum *Socrates & Sozomenus*, citati à *Cesare Franciotto in Obser. circa mysteria totius anni*: Crux autem à Regularibus cum velo pendente, seu pallio, ex Decreto sacre Rituum Congregationis 14. *Ianuarij 1617.* ad indicandam subiectionem & inferioritatem respectu Cleri secularis, eadem ratione; qua Baculo Abbatiali appenditur velum, seu sudarium nodo eiusdem, ad differentiam Baculi Episcopalis: quod notatur in *Actis Eccl. Mediolan. de Supell. Eccl. lib. 2.* & mulieri datur velamen supra caput, subiectionis indicium sub viro, *1. Cor. 11.* Porro ritus deferendi Crucem ante annum 398. teste *Baronio ibidem*, fuit in vsu: & imago Christi terga debet vertere Clero sequenti, quasi Christus præire videatur, nisi sit Archiepiscopalis, vel Papalis, in qua imago Crucifixi respicit Archiepiscopum, vel Papam, quasi ex illius aspectu in summa animarum cura ij recreentur, vt indicatur in *Carimon. Episc. lib. 1. cap. 15. & lib. 2. cap. 16. & aperte in Carimon. Marcelli lib. 3. cap. 20. & Crassi lib. 2. cap. 42.* etiam si inter Crucem & Prælatum incedant Canonici, vt expressè dicitur in *Carimon. Episc. lib. 1. cap. 15. citat.* contra recentiores quosdam, qui distinguunt in Cruce Archiepiscopali, quando immediatè præedit Archiepiscopum, & quando Canonici præcedunt eundem post eius Crucem.

Cùm igitur Processio sit quædam Cleri cum populo itineraria conuersatio, rectè Pluuiale adhibetur, quod, vt diximus, sanctæ conuersationis formam designat.

f *Et Benedictionibus.*] Hoc est Cinerum, Cereorum, Palmarum, sacrum Imaginum, &c. quæ, cum solemnes sint, Pluuiale iure merito exigunt; neque aliud indumenti genus aptius esse potest benedictioni solemnæ, quæ fit extra Missam. Sunt aliæ Benedictiones, quæ non fiunt in Altari, & in fine Missalis de rebus varijs habentur, in quibus satis est Stola cum superpelliceo vti.

g *Laudum, & Vesperarum.*] Laudes & Vesperæ sunt pares numero Psalmorum, Hymnorum, & ratione Canticorum Evangelicorum, vt dicemus in Rubricis Breuiarij. Pluuiale in ijs conceditur ad solemnitatem, *Cerimon.*

4 *Cum Celebrans utitur Pluuiali, semper¹ deponit Manipulum, & ubi^m Pluuiale haberi non potest, in benedictionibus quæ fiunt in Altari, Celebrans stat sine Planeta cum Alba & Stola.*

1 *Deponit Manipulum.*] Manipulus non adhibetur cum Pluuiali: & fortasse, quia ille fletum & dolorem significat, vt infra docebimus, ideo non concordat cum Pluuiali, quod diximus significare conuersationem celestem, &c. ex Durando, gloriosam corporum immortalitatem, quæ fletum non admittit.

Dices: Fiunt processiones flebiles, ergo congruit in illis Manipulus fletus & doloris. Respondeo, non amplius eo nos vti ad tergendas oculorum lacrymas; tum verò extra Missæ Sacrificium sudario non sacro vti poterant antiqui. Vide quæ infra dicimus de Manipulo p. 2. tit. 1. Sed de hoc ritu plena ratio penes Auctores desideratur adhuc.

m *Pluuiale haberi non potest, &c.*] Planeta cum Stola est habitus ad Mis-

Episcop. lib. 2. cap. 3. & 7. Qui almutijs vtuntur, eas deponant cum Pluuiale induunt; sicut exuunt Cappas ij Canonici qui his vtuntur.

h *Assistens Celebranti.*] Ordo Romanus dat Cappas Presbyteris assistentibus Papæ celebranti. Vides hinc etiam Cappas idem esse ac Pluuialia?

i *Post Missam Defunctorum, &c.*] Missa finita deponenda est Casula. Quæ ergo nunc ad Absolutionem solemnem aptior erit vestis, quàm Pluuiialis Cappa? vestis est ad omnia magè communis; neque benedicitur, quia communis est cuiuscumque Ecclesiastico, neque ordinata ad Sacrificium Missæ.

sam tantum, & ideo potius Stola super Albam sufficit, deficiente Pluuiali. Verùm licet in hoc habitu procedat Celebrans, ac si haberet Pluuiale; non tamen hinc sequitur, Stola gerere vicem Pluuialis, vt ex verbis patet. quod malè inferunt alij. Stola verò vnà cum Alba in modum Crucis ante pectus gestari debet, cingulo de more coniuncta, & vtriusque relicta. quòd si adhibeatur vnà cum superpelliceo, soluta pendebit à collo hinc inde, quia ligari in modum crucis non potest: & eodem modo siue cum Pluuiali, siue absque eo adhibeatur illa. fauet autem *Concil. Braccar. III. cap. 3.* Signum, ait, in suo pectore præparet crucis. licet enim ibi loquatur de Stolæ vsu in Missa, extra Missam tamen forma crucis, si fieri potest, muniri pectus decet.

5 n Dal-

5^a Dalmatica & 6° Tunicella utuntur Diaconus & Subdiaconus in Missa
solemni, 7^a & Processionibus, 8^a & Benedictionibus, quando
Sacerdoti ministrant.

n Dalmatica.] Eam assignat Dia-
cono Ordo Romanus. sanctus Silue-
ster Diaconis concessit, ex Damaso. in
Dalmatia fuit reperta, Alcuin. c. Quid
signif. vest. & Isid. 19. Etymol. cap. 22.
primò textam ibidem fuisse scribit.
eiusdem verò vsus in Ecclesia fuit an-
te Siluestrum: nam sanctus Cyprianus
meminit, & Eutychianus Papa apud
Duran. lib. 2. cap. 9. Sacerdotum enim
erat habitus, & Casulis introductis
Dalmatica data est Diaconis, VVa-
lase. Strab. cap. 24. qui tamen à Vice-
comite lib. 3. de Missæ apparatu cap. 26.
iure refellitur, cum antea lib. 3. cap. 29.
probauerit ille, fuisse Casulam in vsu
Sacerdotum tempore Apostolorum;
quod & nos infra suo loco ostende-
mus. Vli sunt etiam Dalmatica Reges
summi; quorum nomina vide apud
Baron. in Not. Martyr. ad 31. Maij.
neque verò Silvester omnibus Diaco-
nis eam concessit, sed tantum Roma-
næ Ecclesiæ, & in diebus tantum so-
lemnibus, in signum lætitiæ, Dist. 76.
cap. de ieiunio, ex Conc. Salegust. exte-
ris autem ex priuilegio Romani Pon-
tificis, ut ait Gregor. lib. 7. Epist. 3. ad
Aregium; qui Epist. 28. & 113. eius-
dem lib. 7. tradit aperte, fuisse Roma-
norum tantum Diaconorum propriam
vestem. Erat etiam Regula, quòd Dal-
matica adhiberetur cum Gloria in ex-
celsis. ita Microlog. cap. 46. hoc est, vbi
Gloria, ibi Dalmaticæ vsus, non è con-
uerso; nam in Dominicis Gaudete &
Lætare utimur Dalmaticis; non autem
dicimus, Gloria in excelsis.

Forma antiqua Dalmaticæ erat fi-
ne manicis; & Ammian. Marcellinus

lib. 14. vocauit eam Pectoralem Tuni-
culam, quam nos cum manicis ad cu-
bitum vocamus Italicè Tunicella. per-
tufas habet alas, Amal. lib. 2. cap. 21.
duas item lineas antè & retrò, ibidem.
manicæ latæ sunt, ex Alcuin. supra; vbi
etiam notat formam habere Crucis.
alia habebat, quæ nostræ non habent.
vide Innoc. III. vel Amalar. locis cita-
tis, & citandis. Significat ergo Dalma-
tica lætitiæ, item curam proximo-
rum, Iuo Carnot. Serm. de Signif. in-
dum. formam Crucis gerit, vt ea in-
dutus mundo sit crucifixus, Alcuin.
supra. pertufas alas habet, vt Chri-
stum imitetur, qui lancea fuit perfos-
sus in latere, Amalar. supra. latas ma-
nicas, vt sit liberalis, qui ex officio
cum Stephano Protomartyre mini-
strare debet mensis, Innocen. III. lib. 1.
cap. 56. cum gemina dilectione, Dei
& proximi, quam indicant duæ lineæ
antè & retrò, Amal. vbi supra. Dal-
maticæ denique vsus fuit super Al-
bam, & consequenter cum Amictu &
Cingulo, quæ conceduntur Diacono in
Conc. Narbon. cap. 12. ex ritu anti-
quiore. De Alba vt Diaconi veste men-
tio est in Ord. Roman. de Conc. Prou.
celeb. Amictus autem & Cingulum
concomitantur Albam.

o Tunicella.] Subdiaconi ministra-
bant in Albis tempore sancti Gregorij
Papæ, lib. 7. Epist. 63. iubet Ordo Rom.
eis tradi congruas vestes Subdiacona-
les, & mappulas in sinistra: sed quas
vestes, non explicat. Subtile cum mi-
nori manica datum Subdiaconis, scri-
bitur in Gemma lib. 1. cap. 229. & hoc
est Tunicella, ideò sic appellata, quia

minor est Dalmatica Diaconali. Antea Gregorium nescio quis, ait ipse loco citato, induit Subdiaconos: qui modus loquendi excludit Siluestrum, quem faciunt quidam huius ritus auctorem, & indicat, per errorem id esse factum: unde Gregorius remouit Subdiaconalem vestem. *Concil. Braccaren. l. c. 27.* appellat Tunicam, & pares in veste facit Diaconum & Subdiaconum; fortasse ex prædicto abusu, quem postea correxit sanctus Gregorius; quoad Subdiaconos nunc eorundem strictior est vestis quam Diaconorum, & ideo dicta est etiã Subucula ab *Amarlar. lib. 2. cap. 22* Significat autem loriceam iustitiæ, quæ communis est virtus, *Gemma ubi supra*: sed eadem significat quæ Dalmatica, nisi quod Subdiaconus minori tunica indutus, si ad minorem virtutis gradum quam Diaconus perueniat, tolerandus esse

videtur, suppone Albam Tunicellam, ex *Conc. Narbon. cit.* consequenter Amictum & Cingulum, vt supra diximus de Diacono.

p *Et Processionibus.*] Ad maiorem nempe ornatum celebrantis Sacerdotis. Scripsit recentior, Ministris eisdem dari posse in Processione sanctissimi Sacramenti Stolas Sacerdotales supra Cottam; sed hoc videtur contra Bullam Pij V. in qua prohibetur mutatio, additioue rituum; & contra rationem, ne ij videantur æquales Celebranti; & contra vsum Ecclesiarum communem, quem maximi faciendum existimo in sacris Ritibus.

q *Et Benedictionibus.*] Quæ scilicet fiunt solemniter; non tamen Cinerum, Cereorum in Purificatione beatæ Virginis, nec Palmarum, in quibus Dalmatica & Tunicella prohibentur in sequenti numero.

6. In diebus verò ^r ieiuniorum (præterquam in ^f Vigilijs Sanctorum) & in Dominicis & Ferijs ^s Aduentus & ^u Quadragesima, ac ^x in Vigilia Pentecostes ante Missam (exceptis ^t Dominica Gaudete, etiam si eius Missa infra Hebdomadam repetatur, & Dominica Latere, Vigilia Natiuitatis Domini, Sabbato sancto in ^z benedictione Cerei, & in Missa, ac ^a Quatuor Temporibus Pentecostes) item in benedictione ^b Candelarum & Processione in die Purificationis beatæ Mariæ, & in benedictione ^c Cinerum, ac benedictione ^d Palmarum & Processione: in Cathedralibus & ^e præcipuis Ecclesijs vtuntur ^f Planetis plicatis ante pectus: quam Planetam Diaconus ^g dimittit cum lecturus est Euangelium, eaque tunc super sinistrum humerum super Stolam complicatur: aut ponitur aliud genus Stola latioris in modum Planetæ plicata, & facta Communione resumit Planetam, vt prius. Similiter Subdiaconus dimittit eam cum lecturus est Epistolam, quam legit in Alba, & ea finita, osculatæque Celebrantis manu, Planetam ^h resumit vt prius.

^r Ieiuniorum.] Interdicit *Gemma l. 3. c. 45.* Dalmaticas tempore ieiunii; quia

diximus, Dalmaticam significare latinitatem, quæ in ieiunio facile desideratur.

[*Vigi-*

[*Vigilijs Sanctorū.*] Vigilia est principium Festi, *Radulph. Propos. 19.* ergo & lætitiā aliqualem, non plenā habet; cū in eadem ieiunemus.

t Aduentus.] Tempore Aduentus in aliquibus locis omitti Dalmaticas, scribebat *Amalar. lib. 3. c. 40. & lib. 4. cap. 30.* vt auidius, inquit, resumatur & festiuus quod aliquando omittitur; & item ad insinuandum tempus veteris Testamenti in Aduentu, ratione cuius maior est gloria noui Testamenti in Natiuitate Domini; *ibid.* addit *Honor. in Gemma lib. 3. cap. 1.* quia vestes innocentie & immortalitatis, significatæ per Dalmaticas, nobis per Christum natum redditæ sunt, non ante Christum natum; vel quia ante Natiuitatem Christi neque Lex, neque Euangelium, in ijs significata quæ Dalmaticas gerunt, cum claritate patebant, *Rupert. lib. 3. cap. 2. tit. 3.*

u Quadragesima.] A Septuagesima vsque ad Cœnam Domini à Dalmaticis abstinere in quibusdam locis, aiunt *Ordo Roman. & Alcuin. cap. de Septuag.* antiquo verò more omitti, indefinitè scribit *Microl. cap. 47.*

x In Vigilia Pentecostes.] Diximus suprâ, Vigiliam hanc esse parem Vigiliæ Paschalis. in Missa verò lætitiâ perfunditur Ecclesia: ideoque & Dalmaticæ sunt in vsu ad Missam, non ante Missam.

y Dominica Gaudete.] Ecce lætitiâ ergo cum Dalmaticis, idem affirmandum de sequentibus, vt patet.

z Benedictione Ceres.] Quæ tota est festiua, sicut etiâ Missa Sabbati sancti.

a Quatuor Temporibus Pentecostes.] Dalmaticæ his temporibus decernuntur, ob solemnitatē Spiritus sancti, à *Concilio Salogunstano cap. 2.*

b Candelarum.] Ob anxiam Simeo-

nis expectationem, inquit *Duran. lib. 3. cap. 18.*

c Cinerum.] Quia dies solemnis ieiunij, & initium est Quadragesimæ, quæ excludit Dalmaticas.

d Palmarum, &c.] Quæ passionem Domini sapit potius quàm lætitiā inanem turbarum. Fleuit etiam Christus sedens super asinum, *Luc. 19.*

e Præcipuis Ecclesijs.] Præcipuas intellige, præsertim quæ sunt Collegiatæ insignes Canonicorum Cleri sæcularis, & quæ ob alias causas, præcipuè à populo seu à Maioribus declarantur. Dantur enim Ecclesiæ minores, præsertim apud Regulares, de quibus num. sequenti. Sed insignioribus Regularium Ecclesijs conceduntur Planetæ plicatæ à sacra Rituum Congregatione, teste *Alcocer in suo Carimon.*

f Planetis plicatis.] Diacono & Subdiacono dantur Planetæ sapius in *Ord. Rom.* Casula datur Diacono ab *Alcuin. cap. Quid sig. vest.* item Subdiacono, ea ratione qua imitari debet Diaconum, ab *Honorio in Gemma l. 1. cap. 231.* quæ eleuantur antè, vt liberius ministrare valeant, *Durand. lib. 3. cap. 11.* Puto etiam ad differentiam Casulæ sacerdotalis, quæ cū significet charitatē, secundū omnes Auctores qui scripserunt de ritibus, intelligant Ministri, primò in prædictis diebus teneri ferè ad eandem perfectionem, ad quam Sacerdos in alijs temporibus; deinde ex charitate, non ex timore debere ministrare Altari, *Duran. vbi suprâ.*

g Dimittit.] Dimittitur autem Casula ab vtroque lecturo Epistolam, seu Euangelium, quasi profiteantur, in proprio ministerio legendi eam non esse propriam vestem, *Rupert. lib. 3. cap. 2.* & Subdiaconus quidem dimit-

tit Casulam, quæ charitatem denotat, lecturus Epistolam, quæ significat legem veterem, legem timoris, non amoris: Diaconus verò induit aliam, seu eandem complicatam in sinistro humero ad latus dextrum, lecturus Euangelium, legem scilicet amoris, vt in sinistris & in dextris, in aduersis & prosperis, charitatem ore & opere doceat, tum Euangelio, tum ministerio vsque ad consumptionem Sacramenti, *Duran. loco citato.*

h Resumit.] Casula à Subdiacono post Epistolam resumitur, quia post legem timoris data est lex charitatis: Diaconus verò resumit circa finem Missæ, quia non sufficit inchoasse in

charitate, sed in ea finiendum est, *idem ibid.* Vel dic *cum Amalar. lib. 3. cap. 15.* lecturos exui Casulis quasi milites expeditos contra errores. Duplicatam denique Diaconus portat Casulam ab Euangelio ad Communionem, vt quæ ore prædicat, iugum Domini portans, opere quoque impleat, liberius & expeditius ministrando, *Honor. in Gemma lib. 1. cap. 231. Lege Hugon. Vist. de Special. Missæ obser. lib. 3. cap. 9.* vbi in Casula ministrorum, quæ collum circuit, vtrumque brachium, pectus & humeros vestit, docet charitatem, quæ exigitur in voce collo formanda, in opere, corde, & in aliorum onere portando.

7 *In minoribus autem Ecclesiis, prædictis diebus ieiuniorum Alba tantum amicti ministrent: 1 Subdiaconus cum Manipulo, 1 Diaconus etiam cum Stola ab humero sinistro pendente sub dextrum.*

Non enim congruunt Dalmaticæ ratione dierum, neque Casulæ ratione locorum.

i Subdiaconus cum Manipulo.] Manipulus Subdiaconi propria vestis est, in *Ord. Romano*; qui tradit eis mapulas in sinistra, de quibus dicemus infra, cum de vestibus Sacerdotis. Vnum hîc nota, quòd licet Sacerdoti fuerit datus Manipulus ab initio ad tergendam pituitam oculorum & narium, vt ibi probabimus, & fortasse eadem de causa à S. Siluestro fuerit idem concessus Diacono sub nomine pallæ linoftimæ ad læuam (linum enim aptum est ad tergendum oculos & nares) non tamen Subdiacono datus fuit in hanc eandem causam Manipulus, sed ad tergendas sordes vasorum sacrorum; quod benè norauit *Duran. lib. 2. cap. 8.* eumque in sinistra cum aliis gerit, ad expeditius

ministrandum, *Ruper. lib. 1. cap. 33.*

1 Diaconus etiam cum Stola, &c.] Stola diacono datur ab *Ordine Romano*; quia Orarium est, hoc est, Oratorum, seu Concionatorum, *Alcuin. supra.* quam ab Apostolicis datam Diacono fuisse probabilius puto, tamquam de substantia ordinationis eius, non à Siluestro nomine pallæ linoftimæ ad læuam humerum, quod vult *Vicecomes de Appar. ad Missam.* nam ad læuam, hoc est, ad manum læuam, explicat *Innoc. III. lib. 1. cap. 43. vbi de Manipulo agit.* vide infra de Manipulo. Verùm à sinistro humero ad latus dextrum, ex *Conc. Braccar. I. cap. 27.* vt ab actiua laboriosa ad contemplatiuam suauem transeat, *Honor. in Gemm. lib. 1. cap. 230.* vel, vt portet hîc iugum Domini in sinistra, id est, in præsentî vita, cum spe quietis futuræ in dextra, *Duran. lib. 2. cap. 9.*
Ceterùm

Ceterum dexteram Diaconi partem vult esse liberam, ob ministerium Altaris, *Concil. Toletan. IV. cap. 39.* quæ rationes etiam valent pro Casula com-

plicata ad modum Stola. Diaconus autem, cum induit Stolam, osculetur Crucem quæ est in medio eius, *Carim. Episc. lib. 1. cap. 9.*

De præparatione Altaris, & ornamentorum eius. XX.

Altare, in quo sacrosanctum Missæ sacrificium celebrandum est, debet esse lapideum, & ab Episcopo consecratum: vel saltem ara lapidea, similiter ab Episcopo consecrata, in eo inserta, quæ tam ampla sit, ut Hostiam, & maiorem partem Calicis capiat. Hoc Altare operiatur tribus mappis, seu tabuleis mundis, ab Episcopo vel alio habente potestatem benedictis, superiori saltem oblonga, quæ usque ad terram pertingat, duabus alijs brevioribus, vel una duplicata. Pallio quoque ornetur coloris, quoad fieri potest, diei Festo, vel Officio convenientis. Super Altare collocetur Crux in medio, & Candelabra saltem duo cum candelis accensis hinc & inde in utroque eius latere. Ad Crucis pedem ponatur Tabella Secretarum appellata. In cornu Epistola cufinus supponendus Missali: & ab eadem parte Epistola paratur cereus, ad elevationem Sacramenti accendendus, parva campanula, ampulle vitrea vini & aquæ, cum peluicula & manutergio mundo in fenestella, seu in parva mensa ad hæc preparata. Super Altare nihil omnino ponatur, quod ad Missæ sacrificium vel ipsius Altaris ornatum non pertineat.

in Altare.] Locus hic supponitur sacer, vel deputatus ab Episcopo, *cap. Nullus. de Consec. Dist. 1. ex S. Siluestro*, saltem sit benedictus, ritu proprio in *Rituale Romano Pauli V.* Non potest autem Episcopus deputare Oratoriæ in domo priuata, *ex literis Cardinalis Lancellotti ad Episcopos datis nomine Pauli V. 10. Martij 1615.* ut ibi fiat Missa, *citatis à Scortia lib. 2. cap. 13.* imò ex *Concil. Trident. Sess. 22. de Observ. & euitan. in sac. Missæ.* non tamen intelligitur domus priuata Palatium Episcopi, ut notauit *Carolus Episcop. Nouar. in Comment. Canon. ad cap. Missarum 13. de Consec. Dist. 1.* in eo enim Cappella deputari potest

pro Missa celebranda. quodd si violetur locus (*qua de re optimè Suar. disp. 85. sect. 4.*) non potest ibi celebrari sine peccato, *Azor. lib. 10. c. 26. per totum.* Deducunt vocem hanc Altare ab altitudine Festus, & alij, quasi sit alta Ara, *VValaf. cap. 5.* vel alta res, *Gemma lib. 1. cap. 122.* vel ab alendo, quia igni Altaris addebatur alimentum, *Isidor. lib. 15. Orig. cap. 4.*

Patet Altaris vsus in Scripturis sacris, à Noë, qui primus ædificauit Altare; & in nouo Testamento, *1. Cor. 9. Hebr. 13.* Sixtus II. decreuit, ut Missa non fiat nisi in Altari, *Radul. Propos. 23.* & significat Primò mensam Domini, *Amalar. lib. 1. cap. 24.* Secundò,